

המכון למדיניות
ואסטרטגיה

בית ספר לאודר
לממשל, דיפלומטיה
ואסטרטגיה

יזמת השלום הערבית (סעודית) על רקע המשברים בעולם הערבי

מאת: שאול שי

IPSpublishaations
IDC Herzliya

פברואר 2015

המכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS)
בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המרכז הבינתחומי הרצליה

יזמת השלום הערבית (סעודית) על רקע המשברים בעולם הערבי

מאת: שאול שי

המבוי הסתום בערוץ השיחות הדו – צדדי עם הפלסטינים, בידודה הגובר של ישראל בזירה הבינ"ל והמציאות "הכאוטית" השוררת במזרח התיכון, מחייבים בחינה מחודשת של יזמת השלום הערבית אשר לצד הסיכונים הכרוכים בה עשויה לפתוח חלון של הזדמנויות אסטרטגיות עבור ישראל. דווקא מצוקת העולם הערבי המתון, בהנהגתן של סעודיה ומצרים, לנוכח כוחה העולה של איראן כמעצמה אזורית ואיום התפשטות האסלאם הסלפי – ג'יהאדי, מהווים עבור ישראל הזדמנות להגיע להסדר כולל מול מרבית מדינות ערב.

השנויים וההתפתחויות במזה"ת יוצרות נסיבות ייחודיות בהן ניתן להצביע על זהות אינטרסים אסטרטגיים משותפים לישראל ומחנה המדינות הערביות המתונות ובראשן מצרים, ירדן ערב הסעודית ומדינות המפרץ במספר סוגיות אסטרטגיות:

- תכנית הגרעין האיראנית – מדינות המחנה הערבי המתון ובראשן סעודיה ומדינות המפרץ חוששות, לא פחות מישראל, מהסכם בין המעצמות לאיראן בנושא הגרעין אשר תותיר את איראן כמדינת "סף גרעינית" וכגורם כח מרכזי במזרח התיכון. ארה"ב אומנם חוזרת ומצהירה כי הסנקציות לא יוסרו ולא יוקלו עד אשר איראן תוכיח באופן מעשי כי נענתה לתנאים, אבל ישראל וסעודיה נשמעות כמי שאיבדו את אמונן בממשל האמריקני. הסעודים מוטרדים מכך שארה"ב מתעלמת מהאיום שצופן ההסכם על מעמדה של ערב הסעודית בעולם הערבי.
- המשטר במצרים בראשות הגנרל סיסִי - הן ערב הסעודית והן ישראל תומכות במשטר החדש במצרים, בחיסול משטר האחים המוסלמים בראשות מוחמד מורסי והחלשת ארגון החמאס.
- מלחמת האזרחים בסוריה – ערב הסעודית ומדינות המפרץ נמנות על התומכות המרכזיות בארגוני האופוזיציה הלוחמים במשטרו של אסד. המלחמה בסוריה מהווה גם זירה מרכזית להתמודדות על ההגמוניה במזרח התיכון בין הציר השיעי בהובלת איראן (איראן, המשטר העלאווי בסוריה וחיזבאללה), לקואליציה הסונית בהובלת ערב הסעודית, טורקיה, ומצרים. מדינת ישראל אינה רוצה בניצחון הציר השיעי בסוריה אולם היא חוששת גם מפני הארגונים האסלאמיסטים הפועלים נגד משטר אסד בסוריה והנתמכים בחלקם ע"י ערב הסעודית.
- המאבק נגד ארגון "המדינה האסלאמית" (דעאש). ערב הסעודית, מצרים, ירדן ומדינות המפרץ רואות בארגון המדינה האסלאמית איום על המשטרים במדינות אלה ולפיכך הן הצטרפו לקואליציה נגד המדינה האסלאמית בהובלת ארה"ב. מדינת ישראל שותפה לדאגה מהתרחבות השפעתה וכוחה של תנועה אסלאמית קיצונית זו ולמרות שישראל אינה חברה רשמית בקואליציה הנאבקת בארגון, ישראל מסייעת לקואליציה ותומכת במאמציה.

ישראל וסעודיה מנהלות לאחרונה מדיניות חוץ לעומתית, מול בעלת הברית המשותפת ארה"ב והאו"ם. ישראל, שתמיד רואה עצמה קורבן של חוסר איזון מצד מועצת הביטחון, קיבלה לפתע שותפה בלתי צפויה-ערב הסעודית. ערב הסעודית באופן הפגנתי נמנעה מכהונה במועצת הביטחון ושר החוץ הסעודי סעוד אל-פייסל הגיע לבנו יורק והתכוון לשאת דברים, אך לאחר שהקשיב לנאומו המתון והפייסני של ברק אובמה מיהר למלונ, יצא לנמל התעופה קנדי ושב לריאד.

יוזמת השלום הערבית - מבוא

יוזמת השלום הערבית שנוסחה ע"י הליגה הערבית, היא ציון דרך היסטורי לאחר עשרות שנות עימות ישראלי – ערבי , המבטאת הכרה ערבית קולקטיבית, בזכות קיומה של מדינת ישראל, מצב שישראל ראתה בו מטרה אסטרטגית עליונה וחתרה אליו מאז הקמתה.

יוזמת השלום הערבית ממארס 2002 מהווה נקודת מפנה היסטורית בעמדת מדינות ערב כלפי ישראל ועשויה להוות תמריץ עבור ישראל להגיע להסדרי שלום עם שכניה הפלסטינים, הסורים והלבנונים, שבעקבותיהם היא תזכה להכרה מצד העולם הערבי וליחסי שלום עמו. יוזמת השלום הערבית עודנה "מונחת על השולחן", ומנהיגי ערב עודם מקווים שישראל תאמץ את היוזמה ותקדם את התהליכים המדיניים עם שכניה ושהממשל האמריקני יאמץ את היוזמה כאבן ראשה במדיניותו באזור, לבלימת איראן והשחקנים הלא-מדינתיים, חיזבאללה וחמאס, הנתמכים על-ידיה.¹

בשיח הציבורי והאקדמי בישראל חלוקות הדעות לגבי מהותה ותוכנה של יוזמת השלום הערבית. רוב החוקרים והפרשנים תמימי דעים כי היוזמה היא שיאו של תהליך היסטורי שהביא להיווצרותו של קונצנזוס ערבי רחב הקורא להגיע לשלום מלא עם ישראל, אך לא מעטים מעלים ספקות לגבי כנות כוונותיהם של הערבים ויכולתם להוציא לפועל את מרכיבי היוזמה.²

מסמך זה יסקור את האבולוציה של יוזמת השלום, החל בתוכנית פהד , דרך יוזמת השלום של סעודיה ועד יוזמת השלום הערבית על עדכונה השונים. המסמך יציג את עמדותיה של מדינת ישראל ביחס ליוזמות אלה ותבחן את היתרונות והחסרונות בקבלת יוזמת השלום הערבית הנוכחית על ידי ישראל.

"תכנית פהד" - 1981

מאז כינון הממלכה התאפיינה המדיניות הסעודית בגישה פרגמטית שמשלימה עם המציאות ובמהלך השנים העלתה סעודיה מספר הצעות לישוב הסכסוך הישראלי – ערבי.

ב- 7 באוגוסט 1981 פרסם הנסיך פהד יוזמת שלום שנועדה לפתור את הסכסוך הישראלי ערבי. שלוש סיבות עיקריות עמדו ככל הנראה ברקע ליוזמה: הרצון הסעודי לאחות את הקרע הפנים ערבי שגרמו הסכמי קמפ-דיוויד, רצון סעודי לשאת חן בעיני ארצות הברית והמערב וכן להעמיד יסוד ערבי מוסכם לתהליך מדיני עם ישראל שימנע משברים עתידיים, כמו הנתק עם מצרים.

" תכנית פהד " כללה שמונה סעיפים:

1. נסיגה ישראלית מכל השטחים הערביים שנכבשו בשנת 1967, לרבות ירושלים הערבית;
2. סילוק ההתנחלויות שהקימה ישראל בשטחים שנכבשו בשנת 1967;
3. הבטחת חופש הפולחן הדתי לכל הדתות במקומות הקדושים;
4. הדגשת זכויות העם הפלסטיני ומתן פיצוי לכל מי שלא ירצה לשוב;
5. העמדת הגדה וחבל-עזה לתקופת מעבר, תחת פיקוח האו"ם, לתקופה שלא תעלה על חודשים מספר;
6. הקמת מדינה פלסטינית עצמאית ובירתה - ירושלים;
7. הדגשת זכות מדינות האזור לחיות בשלום
8. מתן ערבויות לביצוע העקרונות הנ"ל על-ידי האו"ם, או כמה מדינות החברות בו.

ההצהרה כללה גם פסקה האומרת: " ביצוע ההסדר מחייב קיומם המוקדם של שלושה תנאים ריאליים והגיוניים. הפסקת התמיכה האמריקנית הבלתי-מוגבלת בישראל; שימת קץ ליהירות הישראלית; והכרה בכך שלא ניתן לפתור את הבעיה המזרח התיכון ללא פתרון הבעיה הפלסטינית".

מרבית התכנית עסקה בתביעות לישראל, אבל הסעיף השביעי שלה נשא בשורה חדשה, כשקבע שלכל מדינות המזרח התיכון זכות להתקיים בשלום. כלומר, גם לישראל, אם תיענה לדרישות הערביות .

בוועידת הפסגה הערבית של נובמבר 1981 נכשלו הסעודים בהעברת היוזמה , בעיקר בשל התנגדות סורית . שנה לאחר מכן , בספטמבר 1982 סוריה והפלסטינים, החבולים מתוצאות מלחמת שלום הגליל, נאלצו להסכים ליוזמה . הסעודים, מצדם, הפנימו את לקחי העבר ותיאמו את היוזמה עם שאר מדינות ערב בטרם עלתה להצבעה .

נוסח ההחלטה שהתקבלה, הייתה שונה מהצעתו המקורית של יורש העצר הסעודי, כתוצאה מלחצים בעיקר מצד סוריה, לבנון והפלסטינים — כל אחד במטרה לממש את מטרותיו: סוריה דרשה לכלול נסיגה מלאה מרמת הגולן עד הכינרת, לבנון דרשה לכלול את כל הטריטוריה שלה שבידי ישראל (חוות-שבועא) ושלא לכלול את שיקום הפליטים הפלסטינים בארצה, והפלסטינים דרשו את גבולות 67 ובכלל זה את כינון בירתם במזרח-ירושלים. היוזמה שהתקבלה גם לא הכילה את הסעיף מעורר המחלוקת על הכרה בזכות כל מדינות המזרח התיכון להתקיים בשלום. במקומו הופיע סעיף הקורא לאו"ם לערוב לשלום בין מדינות האזור, ובהן גם המדינה הפלסטינית . כלומר, הנכונות להכרה בישראל, עד כמה שזו הייתה קיימת ביוזמה המקורית, הפכה למרומזת בלבד.

התוכנית אומצה על ידי הליגה הערבית בוועידה שנערכה בפאס במרוקו בסוף 1982, אך נוספה לה הכרה באש"ף כמייצג הלגיטימי והבלעדי של הפלסטינים ובזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית.

יוזמה זו נדחתה על ידי ישראל אשר הטילה ספק בכנות נכונותם של הסעודים להכיר בה וישראל לא רצתה באותה עת להכיר באש"ף ובזכות השיבה.

בולטת בהעדרה מהתוכנית, בשתי הגרסאות, הנורמליזציה של היחסים בין מדינות ערב וישראל. עם זאת, עצם הנכונות להכיר בקיומה ולחיות עמה בשלום היוותה התקדמות ביחס לשלושת הלאומים של ועידת ח'רטום ב-1967.

יוזמת השלום הסעודית

יוזמת השלום הסעודית באה לאוויר העולם בפברואר 2002 בעקבות ראיון שהעניק יורש העצר הסעודי, הנסיך עבדאללה בן עבד אל-עזיז אל סעוד, לעיתונאי האמריקני תומס פרידמן. את עיקרי היוזמה פירט פרידמן בטורו ב"ניו-יורק טיימס", ובהמשך היא גובשה לכדי מסמך עקרונות, שאמור היה לשרטט את הדרך לקץ הסכסוך הערבי-ישראלי ולנורמליזציה מלאה בין עמי האזור.³

"יוזמת השלום הערבית"

במרס 2002, הוצגה יוזמת השלום הסעודית בפסגת הליגה הערבית בבירות, (ב-28 במרץ 2002), על ידי יורש העצר והשליט דה-פקטו של ערב הסעודית, הנסיך עבדאללה. רבים ממנהיגי ערב הדירו רגליהם מהפסגה - איש איש וסיבותיו. הכינוס עצמו היה מהסוערים שידעה הליגה הערבית וכמעט נגמר בפיצוץ. לבסוף אומצה היוזמה פה-אחד על-ידי 22 חברות הליגה, והפכה ל"יוזמת השלום הערבית". ברגע האחרון, בלחץ הסורים והלבנונים, נוסף ליוזמה סעיף הנוגע לזכות השיבה וההתנגדות ליישוב הפליטים הפלסטינים במקומותיהם הנוכחיים. תוספת זו, שמתקבלת בהתנגדות ישראלית גורפת, היא כעת סלע המחלוקת העיקרי.

4

להלן נוסח "יוזמת השלום הערבית"

28 במרץ, 2002

מועצת הליגה של מדינות ערב, במושב ה-14 של הפסגה:

מאשרת מחדש את החלטה שהתקבלה ביוני 1996 בפסגת החירום הערבית בקהיר, כי שלום כולל וצודק במזרח התיכון הוא הבחירה האסטרטגית של מדינות ערב, שיושג בהתאם למשפט הבינלאומי, ושידרוש התחייבות דומה מצד ממשלת ישראל.

לאחר הקשבה להצהרתו של הנסיך עבדאללה בן עבד-אלעזיז, יורש העצר של ערב הסעודית, שבה הציג את יוזמתו, הקוראת לנסיגה ישראלית מלאה מכל השטחים הערביים שנכבשו ביוני 1967, תוך יישומן של החלטות מועצת הביטחון 242 ו-338, שאושרו מחדש בוועידת מדריד בשנת 1991 ושל עקרון שטחים תמורת שלום; ולהסכמתה של ישראל למדינה פלסטינית עצמאית שמזרח ירושלים תהא בירתה, תמורת כינון יחסים נורמליים עם ישראל בהקשר של שלום כולל.

מתוך הכרה של מדינות ערב כי פתרון צבאי לסכסוך לא יביא לשלום או יספק ביטחון לצדדים, המועצה:

1. 1 מבקשת ממשלת ישראל לשקול מחדש את מדיניותה ולהצהיר כי שלום צודק הוא גם בחירתה האסטרטגית.

2. 2 קוראת לישראל לאשר:

1. 1 נסיגה ישראלית מלאה מכל השטחים שנכבשו מאז שנת 1967, לרבות רמת הגולן

הסורית, לקווי ה-4 ביוני 1967, וכן את יתר השטחים הלבנוניים הכבושים בדרום לבנון.

2. 2 מציאת פתרון צודק לבעיית הפליטים הפלסטינים שעליו יוסכם בהתאם להחלטה

194 של העצרת הכללית של האו"ם.

3. 3 הסכמה להקמת מדינה פלסטינית עצמאית וריבונית בשטחים הפלסטיניים הכבושים

מאז ה-4 ביוני 1967 בגדה המערבית וברצועת עזה, עם מזרח ירושלים כבירתה.

3.3 בתמורה לכך, מדינות ערב מאשרות כי הן:

1.1 מחשיבות את הסכסוך הערבי-ישראלי כבא אל קיצו, כורתות הסכם שלום עם ישראל, ומספקות ביטחון לכל מדינות האזור.

2.2 מכוונות יחסים נורמליים עם ישראל בהקשר של שלום כולל זה.

4.4 המועצה מאשרת את דחיית כל הצורות של אזרח הפלסטינים הסותרות את הנסיבות המיוחדות של המדינות הערביות המארחות.

5.5 המועצה קוראת לממשלת ישראל ולכל הישראלים לקבל יוזמה זו במטרה להבטיח את הסיכויים לשלום ולהפסיק את שפיכת הדמים, לאפשר למדינות ערב ולישראל לחיות בשלום ובשכנות טובה, ולספק לדורות הבאים ביטחון, יציבות ושגשוג.

6.6 המועצה קוראת לקהילה הבינלאומית ולכל המדינות והארגונים לתמוך ביוזמה זו.

7.7 המועצה מבקשת מיו"ר הפסגה להקים ועדה מיוחדת המורכבת מחלק מהמדינות החברות ומהמזכירות הכללית של הליגה של מדינות ערב, כדי לנקוט במגעים ההכרחיים להשגת תמיכה ליוזמה זו בכל הרמות, ביחוד מהאו"ם, ממועצת הביטחון, מארצות-הברית של אמריקה, מהפדרציה הרוסית, מהמדינות המוסלמיות ומהאיחוד האירופי.

"יוזמת השלום הערבית" - היא תכנית מדינית של הליגה הערבית לסיומו של הסכסוך הישראלי-ערבי, לפיה ינרמלו כל מדינות ערב את יחסיהן עם ישראל בתמורה לנסיגה ישראלית מלאה משטחי רמת הגולן, רצועת עזה ויהודה ושומרון (לרבות מזרח ירושלים) והקמתה של מדינה פלסטינית עצמאית שבירתה תהיה מזרח ירושלים. בנוגע לבעיית הפליטים, התוכנית מציעה "למצוא פתרון צודק ומוסכם" בהתאם להחלטה 194 של העצרת הכללית של האו"ם. ההחלטה קובעת כי "הפליטים אשר ברצונם לשוב לבתיהם ולחיות בשלום עם שכניהם יורשו לעשות זאת במועד המוקדם ביותר האפשרי מבחינה מעשית", נוסח שלפי הפרשנות הערבית דורש את חזרת הפליטים למולדתם. בהתאם לקביעה זו מביעה הליגה בפתיח להחלטה הבנה למאבקו של העם הפלסטיני להשתחרר מהכיבוש ולממש את זכות השיבה. "בתמורה לצעדים הללו יראו מדינות ערב את הסכסוך הישראלי-ערבי כבא אל קיצו וינרמלו את היחסים עם ישראל "בהקשר של שלום".

חברות הליגה הערבית אימצו את ההצעה, שבכך הפכה ליוזמה כלל-ערבית. ארגון המדינות האסלאמיות הביע את תמיכתו ביוזמת השלום הערבית ומחדש אותה באופן קבוע בכנס השנתי של הארגון. מבין כל 57 המדינות, רק איראן הביעה את הסתייגותה מהיוזמה.

"יוזמת השלום הערבית", זכתה לתגובות ראשוניות חיוביות מצד ארה"ב והאיחוד האירופי מיד עם פרסומה אולם בישראל התגובה לא הייתה חד משמעית: לצד התבטאויות אוהדות כלפי כמה מעיקריה, סירבה ישראל לקבל את עיקרי היוזמה או לפעול בצורה מעשית לקראת מימושה. עיקר ההתנגדות הרשמית ליוזמה התבססה על הסעיף אשר התייחס למימוש זכות השיבה לפליטים הפלסטינים.

אשרור יוזמת השלום הערבית בריאד – מרס 2007

ב - 28 מרס 2007 שבה היוזמה הערבית לכותרות, כאשר אושרה מחדש על ידי 22 מדינות ערב בפסגת הליגה הערבית בריאד. בנוסח החלטת האשרור, אשר נשאה את הכותרת "הפעלת יוזמת השלום הערבית", נאמר כי "כל המדינות הערביות מדגישות את תמיכתן ביוזמת השלום הערבית, כפי שהתקבלה בפסגת הערבית בביירות ב-2002 על כל מרכיביה. עוד נאמר בנוסח ההחלטה כי "יוטל על ועדת השרים המיוחדת

ליוזמת השלום הערבית, להקים קבוצות עבודה וזאת כדי לקיים את המגעים הדרושים עם מזכ"ל האו"ם, המדינות החברות במועצת הביטחון, חברות הקוורטט וכן עם הגורמים הנוגעים לתהליך השלום כדי לחדש את תהליך השלום ולהשיג תמיכה ביוזמה הערבית". עוד נאמר כי היוזמה נועדה כדי "להתחיל במשא ומתן רציני על בסיס החלטות האו"ם הרלבנטיות, עיקרון של שטחים תמורת שלום, והעיקרון שאינו מאפשר להשתלט על אדמותיו של האחר בכוח". בעקבות הפסגה בריאד החליטה הליגה הערבית על הקמת קבוצות עבודה של נציגים מישראל, מצרים, ירדן והרשות הפלסטינית על מנת לקדם את מימושה המעשי של היוזמה הערבית.

אשרור "יוזמת השלום הערבית" בדוחא (קטאר) - מרס 2013

בכינוס מדינות הליגה הערבית בדוחא במרס 2013, אישרו מנהיגי הליגה הערבית מחדש את יוזמת השלום שלה כפי שהם עשו זאת בכל שנה. כמו כן החליטו לשגר לוושינגטון משלחת מיוחדת לדיון בדרכים לחילוץ המשא ומתן הקפוא בין ישראל לפלסטינים.

על אף שיוזמת השלום הערבית הינה תוצר של המשטרים טרום "האביב הערבי", ראשי המשטרים החדשים אשרו את יוזמת השלום. הפסגה הערבית בדוחא מלמדת שהמשטרים הערביים החדשים, כמו אלה שקדמו להם, רואים בפתרון הבעיה הפלסטינית מפתח לחיזוק הלגיטימציה שלהם. מבחינתם, הדרך לפתרון הבעיה הסורית ולמניעת הפיכתה לבסיס איראני ו/או של הג'יהאד העולמי עוברת ברמאללה ובירושלים.⁵

אשרור "יוזמת השלום הערבית" בווינגטון - אפריל 2013

שר החוץ של ארצות הברית, ג'ון קרי, נפגש ב-30 באפריל 2013, בבית ההארה "בלייר האוס" עם משלחת של בכירים ערביים בניסיון לחדש את תהליך השלום בין ישראל לפלסטינים. במשלחת הערבית השתתפו ראש ממשלת קטאר, חמד בן ג'אבר אל-טאני, שעמד בראש המשלחת, מזכ"ל הליגה הערבית, נביל אל-ערבי וכן שרי החוץ של בחריין, מצרים וירדן. גם סגן הנשיא האמריקני, ג'ו ביידן, השתתף בחלק מהפגישה.⁶

מדינות הליגה הערבית הביעו נכונות עקרונית לאמץ את תכנית חילופי השטחים במסגרת הסכם שלום ישראלי-פלסטיני, שמעניקה פתח לישראל להמשיך להחזיק בגושי ההתיישבות הגדולים, בתמורה לשטחים אחרים שיועברו לפלסטינים. בתום יום הדיונים, ראש ממשלת קטאר, חמד בן ג'אבר אל-טאני, הצהיר על נכונות ל"שינויים קלים" בקווי 67', כדי לאפשר את קידום חזון שתי המדינות שבו תומך הממשל האמריקני.⁷

ראש הממשלה הקטארי אמר בסיום הפגישה כי הסכם השלום בין ישראל והפלסטינים צריך להתבסס על קווי 67 עם חילופי שטחים מסוימים, באופן שיהיה מוסכם על שני הצדדים. "אנחנו מבינים כי ההסכם הוא בחירה אסטרטגית עבור המדינות הערביות....השגת שלום בין הפלסטינים והישראלים היא בחירה אסטרטגית של מדינות ערב", אמר אל-טאני, שדיבר בשם המדינות הערביות.

בממשל האמריקני ראו בהצהרה צעד חשוב בקידום יוזמת השלום של הליגה הערבית משנת 2002, הנסמכת על יוזמת השלום הסעודית.

מזכיר המדינה האמריקני קרי ציין שהבכירים הערבים "אשררו את יוזמת השלום הערבית, במטרה להביא לסיום הסכסוך". הוא הצהיר בפני המשלחת הערבית שהנשיא ברק אובמה מחויב לחזון שתי המדינות שהוא התווה במאי 2011 בנאום במחלקת המדינה, וכן הבטיח להמשיך להתייעץ באופן קבוע עם נציגי הליגה, כדי לקדם את תהליך השלום הישראלי-פלסטיני.

בעקבות ההתחייבות של הנשיא אובמה לקדם את התהליך, אמר אל-טאני בשם הליגה הערבית ש"אנחנו מאשררים את יוזמת השלום הערבית, כדי להשיג צדק ושלום משותפים לפלסטינים ולישראלים ויציבות למזרח התיכון". ההצהרה של אל-טאני משקפת שינוי קל לעומת המתווה המקורי של יוזמת השלום, שדיברה על

נורמליזציה של היחסים עם ישראל בתנאי שתחזור לקווי 67'. א-תאני הצהיר כי "ההסכם חייב להיות מבוסס על פתרון שתי המדינות, על בסיס קווי 4 ביוני 1967, עם אפשרות של חילופי שטחים מינימליים דומים והדדיים". במקביל, התחייבו הערבים לספק חבילת סיוע כלכלי לרשות הפלסטינית.

הצהרות הנסיך תורכי אל-פיצל

לאחרונה התקיימו מפגשים בין הנסיך תורכי אל-פיצל, לשעבר ראש המודיעין הסעודי ושגריר סעודיה בארה"ב ובבריטניה, לבין בכירים ישראלים.⁸ על רקע ביקורת בעולם הערבי על מפגשים אלו, בחשד כי מדובר בנורמליזציה עם ישראל, פרסם תורכי אל-פיצל מאמר ביומון הסעודי אל-ריאד, שבו הבהיר מדוע הוא מוכן לקיים מפגשים כאלה.⁹

במאמרו העלה אל-פיצל שני טיעונים עיקריים: הראשון הוא שהשתתפותו באירועים בינלאומיים לצד ישראלים נועדה לקדם את היוזמה הערבית לשלום, לחשוף את התנגדותם של הישראלים לשלום, ולהעמידם בפני לחץ בינלאומי גדול. שנית, טען, כי מבחינה שרעית אין איסור לדבר עם אויבים ואף לערוך הסכמים עמם. כראיה הביא את הדיאלוג והמו"מ שניהלו משה ואהרון עם פרעה והסכם חודייביה, שערך מוחמד עם שבט קוריש.¹⁰

להלן קטעים מדבריו של אל – פיצל:

"הממלכה הערבית השקיעה מאמצים אדירים לתמיכה בבעיה הפלסטינית מתקופת המלך עבד אל-עזיז ועד לתקופת משרת שני החרמים, המלך עבד אללה בן עבד אל-עזיז. זאת במסגרת ראייה ברורה, צודקת וכוללת, המבטיחה את זכויותיהם הלגיטימיות של הפלסטינים כדוגמת זכות ההגדרה העצמית, שיבת הפליטים, הפסקת ההתנחלויות, ביטול הכיבוש וההכרה במדינה פלסטינית בעלת עצמאות מלאה שבירתה ירושלים. לכן יצאה יוזמתו של משרת שני החרמים, המלך עבדאללה עת היה יורש העצר, בשנת 2002, אותה אימצו כל מדינות ערב ואשר הפכה להיות ידועה בשם "יוזמת השלום הערבית"... אני מאמין כי היוזמה הערבית היא המוצא היחיד לטרגדיה הפלסטינית. היא מבטיחה את זכויותיהם הבסיסיות של הפלסטינים, [כמו] הקמת מדינה עצמאית שבירתה ירושלים ושיבת הפליטים. במקביל היא מציעה שלום כולל ונורמליזציה עם ישראל... מאחר ויוזמה זו היא הפתרון היחיד הכולל בר יישום, היא גרמה למבוכה גדולה עבור הישראלים. הם אינם יכולים להודיע על התנגדותם ליוזמה זו, אלא ממשיכים להתעלם ממנה, מפני שאם ידברו עליה, זה יחייב אותם להסכים לה. לפיכך השתתפותי באירועים בינלאומיים הייתה תמיד כדי לקרוא ליישום יוזמה זו ולהבהרת התחמקותם של הישראלים וחוסר רצינותם למציאת פתרון לבעיה הפלסטינית. זה מה שמביך את הישראלים ומציבם תחת לחץ בינלאומי גדול... השיח והדיון במסגרת היוזמה הערבית, אינו חורג מהעקרונות השרעיים והלאומיים. [כדוגמת] הדיאלוג של נביאינו מוסא והארוּן [הכוונה למשה ואהרון] עם אויבם פרעה והמו"מ שהם ניהלו עמו כדי להסיר את הסבל מעמם. כמו כן, כל נביאי אללה ושלוחיו הם המודל הטוב ביותר כיצד מדברים עם אויבים וגורמים עוינים... הביוגרפיה של הנביא היא הדוגמה הטובה ביותר ל[קיום] דיאלוג עם הקבוצות האחרות ולניהול מו"מ עימן על מנת להסיר את העושה ולהשיג צדק ככל האפשר, תוך נטיית התמידית [של הנביא] לעיקרון השלום מתוך דבקות בדברי אללה יתעלה: "אם ייטו לשלום נטה לו גם אתה" [קוראן 8; 61]

כאשר המו"מ בין הפלסטינים לישראלים בניסיון להגיע לשלום היה בשיאו בשנת 1414 להג'רה [קרי 1993], חלק מהאנשים הוציאו פתוות האוסרות השתתפות במו"מ הזה. השיח' עבד אל-עזיז אבן באז, רחמי אללה עליו, הגיב לכך על ידי [פרסום] כמה פתוות בהן ייעץ לכל הפלגים הפלסטינים להסכים למו"מ על מנת להגיע לפיוס. וכך אמר: 'אנו מיעצים לכל הפלסטינים להסכים על הפיוס ולשתף פעולה על בסיסי ההגינות ויראת השמיים, כדי לבלום את שפיכות הדמים, ולהסכים על האמת, על אפם וחמתם של האויבים הקוראים לפילוג ומחלוקת'. אבן באז גם הגיב לאלה שטענו שאסור לנהל מו"מ, דיאלוג או פיוס עם האויב הגוזל את הכספים והאדמה, באמרו: 'שבט קורייש גזל את כספי המוהאג'רון [חברי הנביא שהיגרו עמו אל העיר אל-מדינה] ואת הטריטוריה שלהם כפי שאמר אללה יתעלה בסורת אל-חשר [קוראן 59; 8] 'השלל נועד] למהגרים העניים

אשר גורשו ממושבותיהם ומנכסיהם והמבקשים להם פרנסה מעם אלוהים והמבקשים להפיק רצון מלפניו והמושיטים עזרה לאלוהים ולשליחו. אלו אנשי האמת' ולמרות זאת הנביא התפייס עם קורייש ביום [הסכם] חודיביה בשנה ה-6 להג'רה[41], וגזילת מושבותיהם וכספיהם של המוהאג'רון על ידי קורייש לא מנעו את הפיוס הזה, שכן [הנביא עשה זאת] מתוך התחשבות בטובת הכלל כפי שהוא ראה אותו.

כאשר אני מציג את היוזמה של אדוני, משרת שני החרמים [קרי המלך עבדאללה] בפני הישראלים בכנסים בינ"ל, אני עושה זאת ככלי לחשיפת התנגדותם [של הישראלים] לשלום וכדי [להבהיר] שלא תהיה נורמליזציה איתם אלא לאחר שיקבלו את היוזמה וישיבו לעם הפלסטיני, ללבנון ולסוריה את הזכות שגזלו מהם. אסיים בעצתו של האמאם אבן באז כפי שכתב בפתוא שלו בה קרא לכולם לבחון את העניין הזה על בסיס הראיות ההלכתיות ולא לפי הרגש או העדפה אישית.¹¹

כינוס הליגה הערבית בכוויית – מרס 2014

ערב התכנסות שרי הליגה הערבית בכוויית, מקורות ערביים בכירים בכוויית הבהירו כי בעקבות מהלכיה של ישראל, נשקלת אפשרות של "הורדת" יוזמת השלום הערבית מהשולחן וכי יוזמת השלום הערבית לא תישאר אפשרות מבחינתה של ישראל לנצח.¹²

אמיר קטאר, השייח תמים בן חאמד, נשא את נאום הפתיחה ותקף את ישראל. הוא האשים אותה במדיניות קשת עורף ובהוספת תנאים חדשים בכל סבב של משא ומתן. "על ישראל לדעת שהפתרון הוא נסיגה מהשטחים", טען אמיר קטאר. לדבריו, הפעולות של ישראל מעמידות בספק את תהליך השלום בכללותו בקרב העמים במדינות ערב.¹³

בנאומו בפסגה אמר מזכ"ל הליגה הערבית, נביל אל-ערבי, כי הליגה הערבית צריכה למצוא אלטרנטיבות כדי להיאבק עם ישראל, אלטרנטיבות מסורתיות וחדשות. הוא טען כי המאמצים הקדחתניים של הממשל האמריקני לא נושאים פרי בגלל המדיניות הישראלית, שמטרתה בין היתר לבזבז זמן. אל-ערבי הגדיר את המצב בשטחים כ"משטר אפרטהייד", וטען כי מדובר באחד מאחרוני מעוזי הקולוניאליזם במאה ה-21.¹⁴

בהצרת הסיום של כינוס הליגה הערבית בכוויית, שפורסמה ב 26 במרס 2014, הכריזו השרים כי "מדינות ערב אינן מכירות בישראל כמדינה יהודית". מרבית השרים שהתבטאו בעניין, הביעו את סירובם לקבל את התנאי הישראלי להסכם שלום. שר החוץ הכווייתי חאלד אל-ג'ראסה הודיע בהצהרה שנשא בתום הכינוס, בשם שרי הליגה, כי שרי החוץ הערבים מסרבים לתנאי הישראלי להכרה במדינת ישראל כמדינה יהודית. "הסוגיה הפלסטינית היא סוגיה מרכזית לעמים הערבים", אמר השר הכווייתי והדגיש את הצורך בהקמת מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים המזרחית בגבולות '67. עוד הודיע הליגה הערבית כי הטילה על ישראל את האחריות לכישלון מאמצי תהליך השלום, וקבעה כי ההתנחלויות הן בלתי חוקיות.¹⁵

"מבצע 'צוק איתן' ויוזמת השלום הערבית

כבר בתחילת המבצע, מצרים טענה כי ניתן למנף את שיחות הפסקת האש להסדר כולל ומשמעותי יותר, שיויבל בסופו של דבר להקמת מדינה פלסטינית. נשיא מצרים, עבד אל פתח אל-סיסי, הדגיש במהלך מסיבת עיתונאים ב 2 באוגוסט 2014 שקיים בקהיר, יחד עם ראש ממשלת איטליה, מתיאו רנצי, כי היוזמה המצרית להפסקת אש מהווה הזדמנות לפתור לא רק את המשבר בעזה, אלא את הבעיה הפלסטינית כולה ולהקים "מדינה פלסטינית יציבה מבחינה ביטחונית שבירתה ירושלים המזרחית".

עוד טרם ההודעה על הפסקת האש שהביאה לסיום מבצע "צוק איתן", הצטרפו בכירים ובעלי טורים מצרים וסעודים לקריאה להרחיב את המגעים המדיניים העקיפים, המתנהלים בין ישראל לפלסטינים בקהיר, כדי להגיע להסדר מדיני כולל.

סעודיה, אשר עומדת מאחורי ה"יזמה הערבית לשלום" שאושרה ע"י הפסגה הערבית בבירות בשנת 2002, ואשר אותה היא מעלה מחדש מידי פעם, התייצבה מאחורי המדיניות המצרית. על רקע מבצע "צוק איתן", שר החוץ של ערב הסעודית, סעוד אל-פייסל, אמר ב 12 באוגוסט 2014, בכנס של הארגון לשיתוף פעולה אסלאמי, כי "רק הסכם שלום בין ישראל והפלסטינים יבטיח את קיומה של ישראל". עוד אמר כי "ישראל לא נרתעת מנקיטת טרור, לרבות התעלמות מחוקים או שיקולים הומניטאריים, על מנת להשיג את יעדיה". ביטוי לדאגה להמשך קיומה של ישראל מהווה ללא ספק התבטאות יוצאת דופן של אישיות בכירה סעודית.¹⁶

נראה כי מצרים וסעודיה שואפות, באמצעות מדיניות זו לשפר את מעמדן האזורי ואת תדמיתן בעולם כמובילות הציר המתון בעולם הערבי. לצד חיזוק מעמדן, רוצות סעודיה ומצרים גם בחיזוק מעמד הרש"פ והחלשת החמאס, הקשורה לארגון האחים המוסלמים.

בפתח הוועידה הבינלאומית של המדינות התורמות לשיקום עזה בקהיר, (בעקבות מבצע "צוק איתן") קרא נשיא מצרים, עבד אל-פתאח א-סיסי, לישראל לשקול לחדש את המשא ומתן עם הרשות הפלסטינית על בסיס היוזמה הערבית מ-2002. " אני פונה לכל תינוק, לכל גבר ואישה בפלסטין ובישראל, שיפעלו למען הגשמת חלום הדו-קיום על בסיס יוזמת השלום הערבית...עלינו להפוך את הרגע הזה לנקודת התחלה אמיתית להשגת שלום שיבטיח את היציבות והשגשוג באזור ויהפוך את חלום הדו-קיום למציאות. זהו החזון של יוזמת השלום הערבית ", אמר סיסי.¹⁷

ההתייחסויות בישראל ליוזמת השלום הערבית

יוזמת השלום של הליע"ר לא התקבלה ע"י מדינת ישראל באופן רשמי מאז פורסמה ב 2002, אולם במהלך השנים היו מספר מנהיגים ישראלים שהיו מוכנים לאמץ אותה בכפוף לשנויים במספר סוגיות ליבה. להלן יוצגו מגוון ההתייחסויות של מדינאים ישראלים בכירים ליוזמת השלום הערבית:

ראש הממשלה, אריאל שרון, התנגד ליוזמה שפורסמה במהלך אינתיפאדת אל – אקצה בסמוך לפיגוע במלון "פארק" ולמבצע "חומת מגן" שבא בעקבותיו. שרון טען שהיוזמה מבטלת את החלטות מועצת הביטחון 242 ו-338 ובכך את הצורך במשא-ומתן, והיא בבחינת "הכול או לא כלום". ממשלת-ישראל דחתה את היוזמה ואת החלטת האו"ם 1379 במסגרת רשימת 14 ההסתייגויות שלה מתכנית "מפת הדרכים" שהציעה ארה"ב.

ראש הממשלה אהוד אולמרט, התבטא בחיוב כלפי יוזמת השלום הערבית. בפתח פגישתו עם שרי החוץ של ירדן ומצרים, ביולי 2007, בעת ביקורם בישראל אמר: "אשמח שבפעם הבאה שתבואו, יגיעו אתכם עוד שרים ממדינות ערביות אחרות כדי לדון אתנו ביוזמה הערבית". לדבריו, ישראל מוכנה לדון ביוזמה "בלב פתוח ובראש פתוח. אשמע את רעיונותיכם, ונשמיע את רעיונותינו".

שר החוץ של מצרים, אחמד אבו ריט, אמר בפגישה עם אולמרט כי הוא ועמיתו הירדני, עבד אל-אילה אל-חטיב, באו לישראל במנדט של הליגה הערבית, במטרה להסביר לישראל את סעיפי היוזמה הערבית ואת ההיגיון שלה. "אנו מקווים שישראל והרשות יעשו מספיק התקדמות בי-לטרלית, כדי שתהיה אווירה שתקדם יחסים נורמליים בין ישראל ליתר העולם הערבי", אמר אבו ריט. אל-חטיב הוסיף כי יוזמת השלום הערבית הנה "התפתחות היסטורית", והביע תקווה שישראל תפתח במו"מ עם העולם הערבי על בסיסה. "רוב הקהילה הבינלאומית והמדינות המוסלמיות תומכות ביוזמה, ואנחנו מקווים שכולם ירוויחו מכך", אמר.

הנשיא שמעון פרס - בפגישת שרי החוץ של ירדן ומצרים עם נשיא המדינה שמעון פרס אמרו: "אנו מושיטים לכם יד לשלום בשם האזור כולו ומקווים שביקורנו כאן ייצור התקדמות לכיוון אימוץ העמדה הערבית", השניים הביעו תקווה שישראל תיענה בחיוב להצעת השלום הערבית מ-2002 שאושרה בריאד כחודש לפני הביקור.

הנשיא פרס אמר שהוויכוח ההיסטורי בישראל בין הימין לשמאל נגמר וכי כל הציבור מסכים לרעיון של שתי מדינות לשני עמים. הנשיא אמר שהוא מלא הערכה למחמוד עבאס ולסלאם לפיאד וכי הוא אינו שותף לתחושה שאבו מאזן חלש.

יו"ר האופוזיציה (באותה עת), ח"כ בנימין נתניהו, נפגש עם שרי החוץ של ירדן ומצרים במלון המלך דוד בירושלים, שוחח עמם על היוזמה ודחה את עקרונותיה. "הנסיגה החד צדדית מעזה נכשלה", אמר. "בכל מקום שבו ישראל נותנת שטח הוא הופך מיד לבסיס טרור של האסלאם הקיצוני. צריך להניע מחדש את גלגלי התהליך המדיני באמצעות מיזמים כלכליים שהם יקדמו את השלום ולא להיפך".¹⁸

נאום הנשיא שמעון פרס בעצרת האו"ם (נובמבר 2008)

נשיא המדינה שמעון פרס, בנאום בעצרת הכללית של האו"ם, במסגרת פסגה בנושא דיאלוג בין-דתי, שבח את יוזמת השלום הערבית. "איננו יכולים לשנות את העבר", אמר פרס, "אולם אנו יכולים לעצב את עתידנו. זה נראה אפשרי יותר היום לאור ההצעה הסעודית, שהפכה ליוזמת השלום הערבית. האופן שבו מציירת היוזמה את עתיד האזור מעניק תקווה לעמים ומשרה ביטחון בקרב האומות. על מנת לשנות את העולם, עלינו לשנות את עצמנו. יוזמת השלום הערבית מצהירה כי: 'פתרון צבאי לסכסוך לא ישיג שלום או יעניק ביטחון לצדדים' - ישראל מסכימה עם ההנחה הזו. 'שלום צודק וכולל במזרח התיכון הינו האופציה האסטרטגית של המדינות הערביות' - זוהי גם האסטרטגיה של ישראל."

הוא המשיך לצטט מתוך היוזמה הערבית: "הכירו בקץ הסכסוך הערבי-ישראלי, כוננו שלום עם ישראל והעניקו ביטחון לכל מדינות האזור. כוננו יחסי נורמליזציה עם ישראל בהקשר של שלום כולל. הפסיקו את המשך שפיכות הדמים, ובכך תאפשרו למדינות הערביות ולישראל לחיות בשלום וביחסי שכנות טובה, והעניקו לדורות הבאים ביטחון, יציבות ושגשוג". ביטויים אלה ביוזמת השלום הערבית הם מעוררי השראה, זוהי הבטחה של קידמה; פתח רציני להתקדמות ממשית. שלום אזורי כולל קורא להשלמת המשא ומתן הביטורלי עם הפלסטינים, במחיר כואב לשני הצדדים. אנו מוכנים, כפי שהוכחנו בעבר".¹⁹

ראש הממשלה נתניהו ויוזמת השלום הערבית

ביולי 2009 במהלך קבלת הפנים שנערכה בבית שגריר מצרים בישראל, לרגל החג הלאומי המצרי אמר ראש הממשלה נתניהו "אנו מעריכים את מאמצייהן של מדינות ערב לקדם יוזמות שלום גם אם ההצעות הללו אינן הצעות סופיות. אני עדיין סבור שהרוח הזו עשויה לסייע ביצירת אווירה שבה ייתכן שלום כולל".²⁰

ביוני 2013, בנאום במליאת הכנסת (שנערך בעקבות חתימת 40 ח"כים מהאופוזיציה), הצהיר ראש הממשלה בנימין נתניהו כי ישראל קשובה לכל יוזמת שלום וגם ליוזמת השלום הערבית. "אנו מוכנים לדון ביוזמות שהן הצעות אבל שאינן תכתיבים", הצהיר נתניהו. ראש הממשלה הוסיף, "אני קורא לאבו מאזן לשים בצד את התנאים המוקדמים ולבוא לדבר. כיוון שהוא איננו דובר עברית והערבית שלי היא לא משהו, אז אני פונה אליו בשפה ששנינו מכירים ואני אומר לו – "give peace a chance".²¹

היתרונות בקבלת יוזמת השלום הערבית עבור ישראל

חוסר האמון העמוק השורר כיום בין ההנהגה הישראלית להנהגה הפלסטינית, והכישלונות החוזרים ונשנים להשגת התקדמות במגעים הביטורליים מחייבים בחינה של החלופה של משא ומתן אזורי – רב צדדי על בסיס

יזמת השלום הערבית. יוזמת השלום הערבית אכן מציעה לישראל מטרייה כלל-ערבית למשא-ומתן ומעניקה לישראל הזדמנות להגיע לפיוס היסטורי במזרח התיכון ומעבר לו, עם 22 מדינות ערביות אשר אוכלוסייתן מונה מעל לשלוש מאות מיליון תושבים.

נוכח האתגרים האסטרטגיים שמציבות איראן והאסלאם הסלפי - ג'יהאדי, להסכם בין ישראל לבין 22 המדינות הערביות תהיה השפעה מרחיקת לכת על תוצאות המאבק כנגד גורמים אלה ועל מעמדה של ישראל באזור ובעיני המעצמות.

מצרים וירדן, להן הסכם שלום עם ישראל, מעוניינות בהרחבת מעגל המדינות הערביות שלהן יהיה הסכם שלום עם ישראל וע"י כך להקטין את הלחץ על המשטרים מצד מתנגדי הסכם השלום מבית ומחוץ. לפיכך, באם תיענה ישראל ליוזמת השלום הערבית, הדבר יתרום לחיזוק משטרים אלה, (אינטרס אסטרטגי של ישראל) ולחיזוק וביסוס הסכמי השלום עימם.

ערב הסעודית ומצרים כבר הוכיחו בעבר את יכולתן לתווך בסכסוכים בין ישראל לחמאס ובין היריבים בזירה הפנים פלסטינית. מדינות אלה יוכלו לתרום מניסיון לקידום הסכם ישראלי - פלסטיני כחלק מהסכם כולל מול כלל מדינות הליגה הערבית.

הקרע הפנים-פלסטיני מעורר חששות שגם אם יושג הסכם בין ישראל לרשות הפלסטינית, חמאס והג'יהאד האסלאמי הפלסטיני עלולים לפעול להכשלתו. המדינות המובילות כיום את יוזמת השלום הערבית, מצרים וערב הסעודית, עוינות את תנועת האחים המוסלמים ואת החמאס ולפיכך התנגדות של החמאס להסכם שלום תיתקל בחזית ערבית חזקה שתפעל לנטרול התנגדותו.

יוזמת השלום הערבית עשויה לתרום להשגת הסכמות בנושאי הליבה של הסכסוך הישראלי - פלסטיני כאשר גיבוי כלל ערבי יקל על הפלסטינים להגיע לפשרות מבלי להסתכן בביקורת מצד מדינות ערב.

שתי סוגיות ליבה: סוגיית הפליטים וסוגיית ירושלים אינן מוגבלות להקשר הישראלי - פלסטיני בלבד ולהן זיקות והשלכות לגבי כלל העולם הערבי ולפיכך ממילא תידרש הסכמה ערבית רחבה כדי שהסכם שיושג יהיה בר תוקף ויישום.

ביוזמת השלום הערבית קיים פוטנציאל אדיר מבחינת ההתפתחות הכלכלה הישראלית והאזורית. נורמליזציה של יחסי ישראל ומדינות ערב תפתח בפני ישראל שווקים פוטנציאליים של 22 מדינות עם אוכלוסייה של כ- 300 מיליון בני אדם. הסכם שלום אזורי ישפר גם משמעותית את קשריה הכלכליים של ישראל עם מדינות האיחוד האירופי ומדינות מתפתחות רבות שמגבילות כיום את קשריהן עם ישראל.

החסרונות בקבלת יוזמת השלום הערבית עבור ישראל

היוזמה הערבית נשענת על ההנחה שהסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא סכסוך פתיר וספק אם יש להנחה זו על מה להתבסס בשל מורכבות הסכסוך והיבטיו הדתיים ויכולתה של הליגה הערבית לערוב ואולי אף לכפות הסכם על הצד הפלסטיני מוטלת אף היא בספק.

הניסיון ההיסטורי מראה שקיים קושי ניכר בניהול משא ומתן דו - צדדי בסוגיות הליבה של הסכסוך הישראלי - פלסטיני. מגעים רב - צדדיים עלולים להיות מורכבים אף יותר, עבור ישראל, לנוכח הצורך לנהל מגעים אלה במקביל מול מספר צדדים (שרמת התיאום ביניהם אינה ברורה).

סוגיית הפליטים הפלסטינים היא אחת מנקודות המחלוקת הקשות והרגישות ביותר. הסכמה ישראלית לשיבת פליטים (גם אם סמלית) ותשלום פיצויים עלול להיחשב כהכרה ישראלית לאחריותה להיווצרות הבעיה.

סוריה הנתונה במלחמת אזרחים אינה יכולה לשמש בעת הזאת פרטנר לתהליך של משא ומתן לשלום ולפיכך נושא השבת רמת הגולן לסוריה בתמורה להסכם שלום אינה רלבנטית.

חולשת הממשלה הלבנונית והדומיננטיות של חיזבאללה לא יאפשרו הגעה להסכם שלום עם מדינה זו. חוסר היציבות הפוליטית והתערערות מעמד המשטרים בחלק ניכר ממדינות ערב, מציב סימן שאלה לגבי יכולתם ונכונותם של משטרים אלה לכונן יחסי שלום ונורמליזציה עם ישראל.

המלצות

חוסר האמון העמוק השורר כיום בין ההנהגה הישראלית להנהגה הפלסטינית, והכישלונות החוזרים ונשנים להשגת התקדמות במגעים הבילטרליים מחייבים בחינה של החלופה של משא ומתן אזורי – רב צדדי על בסיס יוזמת השלום הערבית. יוזמה זו אכן מציעה לישראל מטרייה כלל-ערבית למשא-ומתן ומעניקה לישראל הזדמנות להגיע לפיוס היסטורי במזרח התיכון ומעבר לו, עם 22 מדינות ערביות אשר אוכלוסייתן מונה מעל לשלוש מאות מיליון תושבים.

תגובה ישראלית, הכוללת קבלה עקרונית של היוזמה כפלטפורמה למו"מ לצד הצגת דרישותיה העקרוניות של ישראל, היא המצב המועדף עבור ישראל.

ישראל נדרשת להבהיר באופן נחרץ כי אינה רואה את עצמה כאחראית הבלעדית לבעיית הפליטים, אך היא מוכנה להיות שותפה לפתרון הבעיה.

ביחס לדרישה לסגת מהגולן, ברור שהיא בלתי סבירה ובלתי אפשרית במציאות הנוכחית. דווקא היעדרו של שלטון מרכזי בסוריה מאפשר לישראל להשאיר סוגיה זו כתלויה ועומדת, כל עוד אין התייצבות במצב בזירה הצפונית.

הסכמה עקרונית ליוזמה הערבית תאפשר לישראל לצאת נשכרת מהחלטה זו בשני תרחישים מרכזיים:

- אם היוזמה תביא לפריצת דרך ביחסי ישראל ומדינות ערב, הרי שמדובר בהישג אסטרטגי (מדיני, ביטחוני וכלכלי) מהמעלה הראשונה, ולא פחות חשוב מכך - בהישג היסטורי שממלא אחר אחת המטרות הבסיסיות ביותר של התנועה הציונית.
- מנגד, אם היוזמה תכשל מסיבות שונות שאינן תלויות בישראל הרי שישראל תזכה בשיפור ניכר בלגיטימציה שלה בזירה הבינלאומית.

לישראל ולמדינות הערביות המתונות יש כיום אינטרסים משותפים רבים ובהם: יציבות גיאופוליטית במזרח התיכון, התמודדות משותפת עם טרור אסלאמי קיצוני, (סלפי – ג'יהאדי), עם איראן החותרת להשיג נשק גרעיני והגמוניה אזורית ואתגרי הפיתוח הכלכלי האזורי. הענות ישראלית ליוזמת השלום הערבית מבלי לוותר על האינטרסים החיוניים שלה והסכם שלום כולל עם העולם הערבי עשויים לפתוח פרק חדש ומבטיח בהיסטוריה של מדינת ישראל.

הערות

- ¹ אפרים לביא עורך, ישראל ויזמת השלום הערבית, מרכז תמי שטינמץ למחקרי שלום, 2010.
- ² ש.ם.
- ³ דנה צימרמן, מסמך: מיוזמת השלום הסעודית ליוזמה הערבית, ynet, 27 במרס 2007.
- ⁴ ש.ם.
- ⁵ עקיבא אלדר, הליגה הערבית מדברת. ישראל שותקת, ישראל פולס, 29 במרס 2013.
- ⁶ יוזמה חדשה: הליגה הערבית תסכים לקווי '67 עם חילופי שטחים, נענע 10, 30 באפריל 2013.
- ⁷ יצחק בן חורין, היוזמה הערבית 2013: מסכימים לחילופי שטחים, ynet, 30 באפריל 2013.
- ⁸ כך למשל, דווח על חילופי דברים בין תורכי אל-פיצל לבין שרת המשפטים הישראלית ציפי ליבני בפאנל בנושא תהליך השלום הישראלי-פלסטיני שהתקיים בכנס הביטחון הבינלאומי במינכן שגרמניה ב- 31 בינואר 2014. כמו כן דווח על מפגש בין אל-פיצל עם איתמר רבינוביץ', לשעבר שגריר ישראל ארה"ב וח"כ מאיר שיטרית ב-15 בפברואר 2014..
- ⁹ הנסיך הסעודי תורכי אל-פיצל מגן על השתתפותו בפורומים בינלאומיים לצד ישראלים: ההשתתפות אינה סותרת את השריעה; נועדה ללחוץ על הישראלים לקבל את יוזמת השלום הערבית, ממרי, 16 בפברואר 2014.
- ¹⁰ ש.ם.
- ¹¹ ש.ם.
- ¹² אסף גבור, הליגה הערבית: "יוזמת השלום הסעודית לא תישאר לנצח", nrg, 23 במרס 2014.
- ¹³ רועי קייס, סירוב ערבי: לא נכיר בישראל כמדינה יהודית, ynet, 25 במרס 2014.
- ¹⁴ ש.ם.
- ¹⁵ אסף גבור, הליגה הערבית עם אבו מאזן: נגד הכרה במדינה יהודית, nrg, 26 במרס 2014.
- ¹⁶ שר החוץ הסעודי: "רק הסכם שלום יבטיח את קיום ישראל", וואלה, 12 באוגוסט 2014.
- ¹⁷ סיסי לישראל: חדשו את המו"מ על בסיס היוזמה הערבית, וואלה, 12 באוקטובר 2014.
- ¹⁸ ברק רביד, שחר אילן, עמירם ברקת, אולמרט: ישראל רוצה לדון ביוזמת השלום הערבית, הארץ, 25 ביולי 2007.
- ¹⁹ יצחק בן חורין, פרס למלך סעודיה באו"ם: יוזמתך מעניקה תקוות, ynet, 12 בנובמבר 2008.
- ²⁰ נתניהו: "מעריכים את יוזמת השלום של מדינות ערב", החדשות 2, 23 ביולי 2009.
- ²¹ נתניהו על יוזמת השלום הערבית: מוכנים לדון בהצעות שאינן תכתיבים, ynet, 5 ביוני 2013.